

Fylkesmannen i Sogn og Fjordane
6863 Leikanger

Oslo, Førde, Vevring 1.okt 2009

*Dette høringsdokumentet sendes kun elektronisk,
til post@fmsf.no*

Høringsuttalelse om Nordic Mining sin søknad om utslippstillatelse for rutilutvinningsprosjekt Engebø

Innledning og sammendrag

Nordic Mining søker om utslippstillatelse etter forurensningsloven for sine bergverksplaner i Engebøfjellet. Driften er basert på dumping av inntil 250 millioner tonn gruveavgang ved Engebø i ytre del av Førdefjorden.

Norges Naturvernforbund har gått igjennom hele det fremlagte dokumentasjonsmaterialet knyttet til søknaden om utslipp for bergverksdrift i Engebøfjellet.

Tiltakets størrelse alene gjør miljørisikoen stor. Omsøkt driftsform basert på dagbrudd, åpen dumping av gråberg og avgangsmasser på land og i sjø avslører at det ikke kun vil være teoretisk risiko for miljøskade, men at økonomisk vinning i prosjektet er basert på miljøskade. I andre sammenhenger kalles dette miljøkriminalitet. Vi kan ikke se at søknaden på noen måte tar omsyn til miljøkravene for fjorden gjennom å garantere for dens gode tilstand, dens fiskeressurser, lokale biologiske mangfold og rødlistearter. KU vurderer heller ikke samlet effekt av skadene.

Naturvernforbundet kan vanskelig se at bedriften etter forurensningsloven, og i tilfelle i direkte konflikt med rettstatus og gjeldende forvaltningspraksis for forvaltning av de levende ressursene i havet, skal kunne innrømmes noen som helst rett til å dels utsette og dels alvorlig forandre alt liv over flere kilometer i en fjord med svært god miljøtilstand og en rekke unike naturkvaliteter. Naturvernforbundet sammen med andre vil vurdere et privatrettslig søksmål på vegne av natur- fiskerieressurser dersom konsesjon blir gitt, da vi ser det omsøkte tiltaket som et av de største unødige naturinngrep i Norge i nyere tid.

Høringen er avgitt i samarbeid mellom lokallaget Naturvernforbundet i Indre Sunnfjord, fylkeslaget Naturvernforbundet i Sogn og Fjordane, og Norges Naturvernforbund.

Om Førdefjorden

Hvilke miljøkvaliteter vi har merket oss spesielt som viktige

KU har vist at Førdefjorden biologisk sett er en særs produktiv og rik fjord, med særs god miljøtilstand og artsriktighet sammenliknet med andre fjorder i Norge. Gyte- og fiskefelt ligger i og ved utslippsområdet, og flere gode vassdrag for laks, ål og sjørørret har utslippsområdet som sin forbindelse til havet.

Oversikt over rødlistearter funnet i området

KU har avdekket at flere truede norske arter, såkalte rødlistearter, trives i området. Blant disse er ål, kysttorsk og flere dypvannsfisk. Også laksen i området er gitt spesiell status gjennom å være nasjonal laksefjord og laksevassdrag. De senere års nedgang i mange laksebestander er meget alvorlig. Laks er en ansvarsart for Norge og på vei mot

utryddelse i Europa. Den kan raskt ende på rødlista. Stammen i Nausta og Førdefjorden er ennå relativ tallrik, og en av de som Stortinget har satset på å berge.

Generelt kan sies at de fleste truete arter i verden er i en dårlig tilstand på grunn av direkte inngrep i og tap av leveområder. Gjenværende leveområder blir dermed særs viktige å ta vare på, ikke bare i en lokal og regional sammenheng, men også fordi Norge har et internasjonalt ansvar.

Gyting av stedegne bestander

De seneste års forskning både i regi av Havforskningsinstituttet i Norge og internasjonale miljøer viser at veldig mange marine bestander, og spesielt fjordbestander, er stedegne på samme måte som for eksempel er kjent med laks. Dette betyr at yngel av blant annet kysttorsk, dypvannsfisk og krepsdyr, når de vokser opp, i stor grad vil rekruttere til bestanden i foreldrenes område og komme tilbake til de lokale gyteplassene. Det er derfor trygt å si at fjordbestander må forvaltes som selvstendige enheter, og at ved tap av lokale bestander vil man miste unike genetiske og adferdsmessige særtrekk ved bestandene som er bygget opp gjennom utallige generasjoner over flere tusen år.

Mulighet for korallrev

KU har ikke funnet kaldtvannskorallrev ved en miniubåtundersøkelse av tre kortere strekk ved den planlagte avløpsledningen, men lokal økologisk kunnskap sier at det er funnet koraller i fjorden. Ut fra fjordens utforming og gode miljøtilstand vil vi regne det som sannsynlig at slike rev kan finnes i området.

KONSEKVENSER AV DET OMSØKTE TILTAKET

Dersom vi samler de mest entydige skadebeskrivelsene av omsøkte utslipp og aktiviteter fra søkers eget grunnlagsmateriale dannes et tydelig negativt scenario for alle marine arter som lever i og ved Førdefjorden eller vandrer gjennom den:

Avgangsmassen vil utslette og skyve vekk alt liv i og over sjøbunnen over flere kvadratkilometer, deriblant rødlistet dypvannsfisk og koraller. Finstøv vil spre seg og forstyrre biologiske prosesser i småvassdrag, i overflatevannet utenfor kai, og i dypvannet og vannsøylen også langt utenfor selve deponiområdet. Støvet som sedimenterer vil være svært annerledes enn det naturlige bunnsedimentet og inneholde kjemikalierester, og vil derfor være lite attraktivt og potensielt skremmende for yngel og marine arter i dypvannet som bruker luktesansen til å vurdere omgivelsene. Sprengningene vil lage så sterke sjokkbølger i fjorden at det vil skremme fisk flere kilometer unna, for eksempel torskens gytefelt, og gi fysiske skader på svømmeblære og hørsel hos fisk som passerer i vannsøylen nær ved. Industrikai og knuseverk vil gi lys- og lydforurensning som kontinuerlig maskerer og forstyrrer artenes kommunikasjon og navigasjon i fjorden. Yngel som passerer på Engebøfjell-siden av fjorden risikerer å bli sprengt til døde. Skipene i internasjonal fart som legger til industrikaia vil bringe med seg fremmede arter i begroing på skipssiden som så vil introduseres i fjorden med potensielt store ringvirkninger. Bedriftens vannbehov og -drenering, og gråbergsdeponi, vil ødelegge Grytelva som viktig leveområde for den kritisk truete ålen.

Disse sannsynliggjorte konsekvensene vil så gi videre ringvirkninger i økosystemet i fjorden, og for fiskeri, kystkultur og bosetting. KUens diskusjon av de økologiske ringvirkningene er ikke tillitsvekkende og mangler kunnskapsreferanser.

KU er på flere punkt uferdig eller selvmotsigende, og gir behov for tilleggsutredninger.

Den gode miljøkvaliteten i Førdefjorden har beskyttelse.

Det omsøkte tiltaket er svært vidtrekkende både i geografisk, økonomisk og miljømessig omfang. Da miljøkonsekvensene av utslippene på ingen måte kan sies å være uvesentlige bør de ses i sammenheng med intensjonene i en rekke lovverk også utover Forurensningsloven, deriblant fiskeri og havressurslovgivning og den nye Naturmangfoldsloven. I tillegg gjelder Stortingets føringer i meldingen Rent og rikt hav, retningslinjer for laksefjordene, og på sikt EU sitt nye vannrammedirektiv i norske vassdrag og kystområder.

Viktig prinsipper som dermed blir gjeldende er:

- Det skal opprettholdes god økologisk tilstand i Førdefjorden.
- Førdefjordens arter, bestander, økologiske funksjon og produksjonsevne skal opprettholdes.
- Belastning skal vurderes samlet, ikke stykket opp i hver påvirkning.
- Tiltakshaver Nordic Mining er økonomisk ansvarlig for å forebygge, reparere og erstatte enhver større miljøskade.
- Forvaltningen skal være kunnskapsbasert, og i mangel av kunnskap gjelder føre var.

Fiskeriene og de akvatiske ressursene i Førdefjorden og vassdragene har i tillegg en særskilt beskyttelse gjennom flere rettsnormer i privat erstatningsrett, samt ulovfestede og internasjonale rettsprinsipp. Både tidligere rettsavgjørelser og forvaltningspraksis tilsier at fiske- og gytefelt samt oppvekstområder og vandringsveier for marine bestander skal beskyttes svært strengt, også der det er vurdert opp mot andre samfunnsaktiviteter med betydelig økonomisk potensial, som for eksempel oljeindustrien, industribedrifter eller utfyllings- og utbyggingsformål.

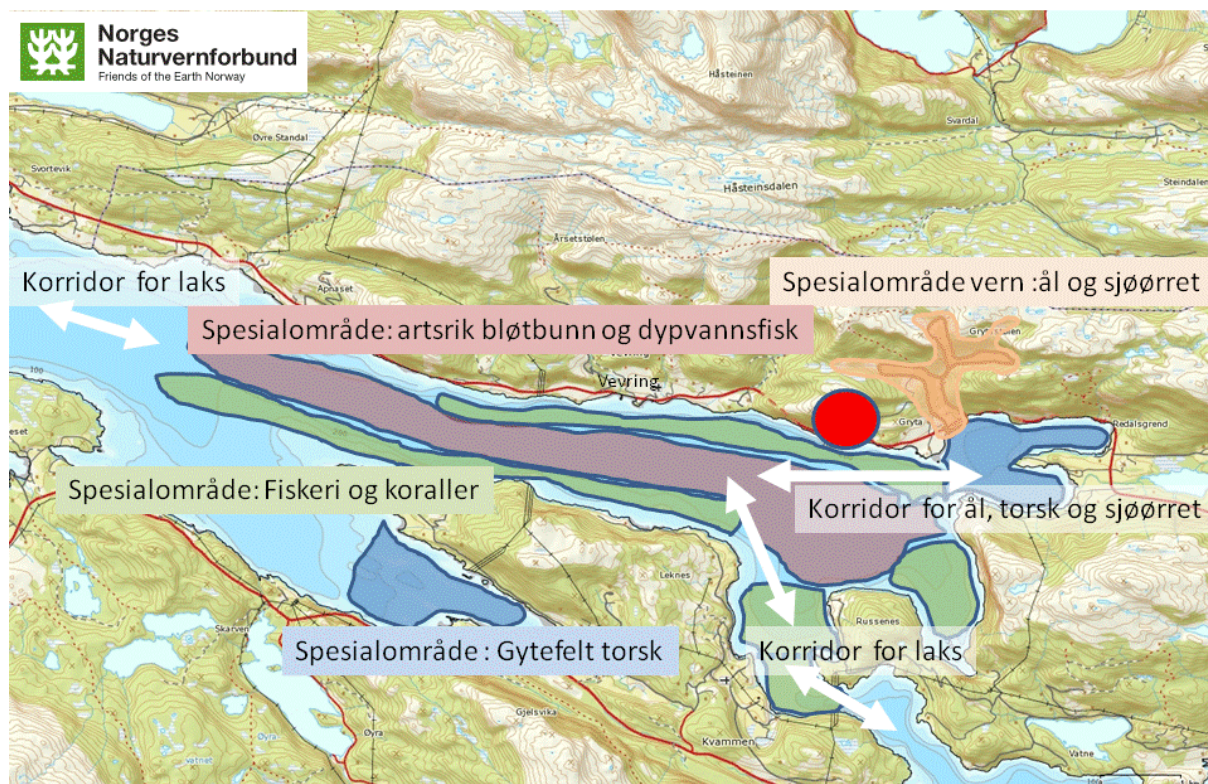
Der skade har oppstått har fiskere og lokalsamfunn i gitte situasjoner hatt rett på erstatning dersom muligheten til å utøve hevdvunnet bærekraftig høsting av havets ressurser har blitt fratatt dem. Dette illustrerer at en konsesjon fra myndighet, eller antakelse fra tiltakshaver om at et utslipp ikke skal være til nevneverdig skade, allikevel ikke automatisk gir rett til å ødelegge helt grunnleggende naturverdier.

Dersom fylkesmannen mot formodning skulle gi konsesjon vil det kunne hevdes i et søksmål at basert på rettsprinsipp utenfor forurensningsloven bør tillatelsen kjennes ulovlig og ugyldig. Norges Naturvernforbund sammen med andre interesser vil søke en slik rettslig prøving av en eventuell tillatelse, og anbefaler derfor at Fylkesmannens miljøvernavdeling avklarer begrensningene i og rammene for sin rettshjemmel til å tillate degradering av fjordmiljøet allerede tidlig ved konsesjonsbehandlingen, før en realitetsbehandling av selve utslippsøknaden.

Konklusjon og anbefaling

Naturkartleggingen i KU har dokumentert betydelige naturverdier i fjord og vassdrag, blant annet gode leveområder for rødlistede arter. Vi vil på det sterkeste fraråde inngrep i disse områdene, figur 1, og har bedt om at de gis spesiell beskyttelse i reguleringsarbeidet i form av spesialområder for fiskeri og biologiske verdier i sjø. Dette må gjennomføres av kommunene i samarbeid med fiskeri- og andre ansvarshavende myndigheter. Forurensningsmyndighet bør naturligvis være ekstra varsomme med å tillate noen som helst utslipp i eller degradering av disse områdene.

- Elvedrag der det er påvist ål og åleoppgang, og sjøørret, må sikres holdt åpne og med god vannføring og vannkvalitet. Elveosene og nedbørsfeltet må ivaretas.
- Områder i fjorden der videre undersøkelser vitenskapelig verifiserer lokal økologisk kunnskap om koraller bør fredes etter Naturmangfoldsloven og forskrift om vern av korallrev. Det kan ikke tillates tilførsel av partikler som kan hindre ny koralltilvekst.
- Fiske- og gytefelt bevares som spesialområde marin biologi og fiskeri, der andre inngrep og tiltak er forbudt.
- Grensen for nasjonal laksefjord bes flyttet ut fjorden for å sikre en åpen vandringskorridor. Før det skjer, tilsier sakens realiteter at laksen ikke utsettes for påkjenninger som kan vise seg å være alvorlige.
- Den dokumentert særs artsrike havbunnen i denne delen av Førdefjorden ivaretas som spesialområde bevaring mot alle tekniske inngrep som utvinning eller tilførsel av masser.

Figur 1. Forslag til spesialområder vern og fiskeri, basert på naturkartlegging Engabøprosjektet

Konsekvensutredningen er som nevnt ennå mangelfull, og gir ikke grunnlag for en totalvurdering av tiltaket eller utslippene. Det skadescenariet vi allerede kan lese fra delutredningene er stort og vil være et av de største naturinngrepene i norsk urørt natur i nyere tid. Som vi har vist, er dette ikke forenlig med nasjonale og internasjonale målsettinger og regler for ivaretagelse av naturmangfold, økosystemkvalitet og biologisk produksjon.

Tilleggsutredninger må til før det endelige skadebildet kan tegnes, og vi vil her påpeke at feltforsøk på plassen er nødvendig for å forstå effektene av tiltaket. Gitt tiltakets størrelse og varighet, irreversible karakter og potensielt store økonomiske potensial er det rimelig at skadeeffekter blir realistisk undersøkt før tillatelse vurderes, ikke etter. Vi vil

derfor anbefale at det blant annet kreves følgende tilleggsutredninger som inkluderer feltforsøk og feltstudier:

1. Full visuell kartlegging av sjøbunnen i hele fjordbassenget, mulig influensområde for partikler, med tanke på å avdekke og kartfeste koraller eller annen sårbar og spesiell bunnfauna.
2. Trålundersøkelse for å kartlegge artsmangfold i hele vannsøylen, faunaens dybde og døgnvariasjoner i adferd.
3. Genetisk analyse av yngel og gytebestand av fisk i lokale gyte- og oppvekstområder for å avklare bestandenes lokale tilhørighet.
4. Feltforsøk med sprengning i Engebøfjellet og studier på effekter av sprengningene på fisk, deriblant laks, ål, torsk og dypvannsfisk i ulike livsstadier, plassert i ulik avstand og dybde. Støybildet og effekter må så modelleres.
5. Test med nedførsel av avgangsmasse tilsatt kjemikalier og flokkuleringsmidler, gjerne med avgangsmasse tilsatt fargestoff eller liknende sporingstoff for å lettere kunne observere spredningen. Testen bør gjøres med rør som planlagt, og med kontinuerlig overvåking av partikkelskyens oppførsel: turbiditetsmålere, strømmålere, vannprøver, visuell overvåking av tiltaket med flere stk ROV osv. Overvåkingsdataene mates så inn i et modelleringsverktøy for å modellere et realistisk scenario ved full drift.
6. Kontinuerlig kartlegging av strømforhold i alle vanddyp i og ved det planlagte deponiområdet gjennom et helt år for deretter å modellere partikkelskyen fra planlagte nedføring av masser.
7. Beregning av avgangsmassens og tilsetningskjemikalienes oksygenforbruk og effekt på oksygenforholdene for å avklare om det vil oppstå dødt bunnvann.

Vi vil være glade for å bistå med utdypende kommentarer eller forklaring av vårt standpunkt ved behov.

Med vennlig hilsen

Norges Naturvernforbund

Per-Erik Schulze
Fagrådgiver, MSc Marin Biologi

Åse Marie Helgheim Thingnes
Naturvernforbundet i Sogn og Fjordane

Oddvar Etnestad
Naturvernforbundet i Indre Sunnfjord